

ARTUR VINARDELL ROIG, UN BISBALENC A PARÍS

JOAN BARBARÀ I PUIG

Resum

Les desavinences del catalanisme amb la justícia espanyola, no són una qüestió d'ara, més aviat són un afer recurrent que ve de lluny. Ja el 1911, Prudenci Bertrana fou jutjat i empresonat per haver editat, amb Diego Ruíz, l'opuscle "La locura de Álvarez de Castro". I encara abans, en el segle XIX, l'any 1886, la publicació d'un article periodístic, en el bisetmanari *El Demócrata*, provocà que el seu director, Artur Vinardell Roig hagués de respondre davant la justícia de les acusacions d'injúries al rei. El procés arribà al Tribunal Suprem que finalment dictaminà, el 18 de març de 1887, una condemna de 10 anys i un dia de presó major per al periodista republicà. Aquest fet obligà a Vinardell a deixar Girona i establir-se a París, iniciant així un llarg exili que es perllongaria per un període de 38 anys.

Paraules clau

Artur Vinardell Roig, Periodista, Exili, París, Ferrer i Guàrdia.

Abstract

The disagreements between Catalanism and Spanish justice have not been a recent, but rather a recurrent affair that began long ago. In 1911, Prudenci Bertrana was judged and imprisoned for having published, together with Diego Ruíz, the book "La locura de Álvarez de Castro" ("Álvarez de Castro's madness"). And even before this, in 1886, the publication of a newspaper article in the twice weekly magazine "El Demócrata", prompted its director, Artur Vinardell Roig, to respond to accusations of having insulted the king. The case was escalated to the Supreme Court, which finally ruled, on the 18th of March 1887, that the republican journalist should be sentenced to ten years and one day in prison. This forced Vinardell to leave Girona and settle in Paris, thus beginning a long exile that would last for 38 years.

Key words

Vinardell Roig, Journalist, Exile, Paris, Ferrer Guardia.

Artur Vinardell Roig va néixer a La Bisbal d'Empordà l'any 1852. Després de viure l'aixecament federalista de 1869 (Foc de La Bisbal), el 1871 s'apuntà a Jove Catalunya, precedent de la Unió Catalanista, una entitat política fundada tot just dos anys abans, que es considera el primer grup obertament

Artur Vinardell Roig, imatge publicada originalment a la revista *La Escena catalana* (31/08/1907)

catalanista en què militaren, entre molts d'altres, Àngel Guimerà i Lluís Domènech i Montaner.

De ben jove s'interessà pel periodisme, començant a col·laborar a *El Faro Bisbalense*, una publicació de caire republicà que s'editava a la capital del Baix Empordà. Per qüestions professionals, Vinardell traslladà, més endavant, la seva residència a Girona on exercí d'agent d'assegurances, representant dues conegudes companyies, *La Equitativa* i *La Unión y*

el Fénix Español. A Girona fundà i dirigí *El independiente*, *Revista de Gerona* i *El Demócrata*, un bisetmanari que era l'òrgan del Partit Republicà Històric, d'Emilio Castelar, a la demarcació. En aquells anys, també escrivia a *El Progreso Juvenil*, *La Província* i *La Humanidad*. L'any 1886, el nom d'Artur Vinardell guanyà notorietat en ambients polítics i periodístics, quan reproduí a *El Demócrata* un article contra la monarquia, que ja havia publicat abans José Rodríguez de La Orden a *El Baluarte* de Sevilla. Aquest article, "Pobre Rey!" fou difós posteriorment per *El Pueblo Balear* de Ciutat de Mallorca i *El liberal de Maó*. Cap d'aquestes capçaleres no fou mai denunciada, però Artur Vinardell fou portat davant els tribunals sota l'acusació d'injúries a la corona. En aquest procés fou absolt en primera instància, però finalment fiscalia presentà recurs al Suprem i l'alt tribunal el condemnà a una pena de presó molt severa.

L'any 1987, Josep Clara i Resplandis publicà en el número 121 de la Revista de Girona l'article *El delictes periodístic d'Artur Vinardell*, on explica amb tot luxe de detalls com va anar tot aquest afer.

França terra d'acollida

En el context de la restauració borbònica, a finals del segle XIX i començaments del XX, es produïren a Catalunya tot un seguit de circumstàncies polítiques i econòmiques (Tancament de Caixes, Fets del

!Cu-Cut!, Setmana Tràgica,...) que tingueren com a conseqüència una cruent repressió dels aparells de l'estat (polític, judicial i militar); això va fer que molts opositors al règim haguessin d'enfilar el camí de l'exili per tal d'evitar depuracions i, en molts casos, llargues penes de reclusió en penals infectes.

Aquesta persecució política, que es duia a terme a Espanya, provocà diferents onades d'exiliats (republicans, anarquistes i catalanistes) que sovint escolliren França com a lloc de destinació, fonamentalment per un tema de proximitat, però també perquè en contrast amb les restriccions a les llibertats que hi havia a Espanya, la III República francesa va ser un període on es varen poder fer moltes reformes socials (el 1905 es va produir una separació efectiva entre l'església i l'estat), tot amanit en un *entourage* de tolerància i pluralitat política i democràtica desconegudes a la península.

Tots aquests expatriats veuen de prop com funciona una democràcia avançada i intercanvien idees amb altres revolucionaris de diferents països que també, per diferents motius, s'han refugiat a la capital francesa. Això els permet enriquir la seva vessant teòrica, i alhora els serà de gran utilitat per intentar bastir una alternativa política atès que, estan amatents a totes les notícies que venen d'Espanya i, en la seva ment, sempre hi ha la idea del retorn.

L'encanteri de París

Quan Artur Vinardell arriba a París, s'hi troba una nodrida colònia espanyola que es guanya la vida com pot. Luis de Bonafoux Quintero, un periodista d'ascendència hispana nascut a Bordeus, escrivia: "*Oradors, literats, savis, artistes, cantants, músics, industrials, captaires, lladregots,...* tot això arriba d'Espanya i constitueix una autèntica fira ambulante". A tota aquesta llarga llista de personatges, encara hi podríem afegir tres grups més que eren prou importants, els estudiants, els revolucionaris i els dissidents polítics que la monarquia espanyola va anar centrifugant fora dels país en diferents etapes.

En general, tots els represaliats polítics que fixen la seva residència a l'antiga Lutècia, tenen un cert nivell intel·lectual i veuen la Ciutat de la Llum com a un referent artístic i cultural de primer ordre. Molts la consideren l'autèntica capital del món. Nogensmenys, tampoc hem d'oblidar que la capital de França també era coneguda per la seva modernitat, la bohèmia, el xampany i els locals frívols que atreïen un gran nombre de visitants, que acudien a París a la recerca de Sodoma i Gomorra. Eren els temps de la *Belle Époque*.

L'escriptor valencià en llengua castellana Jose Augusto Trinidad Martínez, més conegut com Azorín, escrigué: “ *Vivir aquí, en el centro espiritual del planeta, en el centro de la ciudad más bella del mundo es una delicia, es vivir siete veces más que los otros mortales.*”

Buscar feina

Amb tot aquest context, Artur Vinardell s'instal·la a la nova Babilònia l'any 1887. La majoria d'intel·lectuals espanyols que arriben a la capital francesa, tenen un escàs coneixement del francès, fet que els inhabilita d'entrada per a exercir de professors; així que el primer que fan tot just baixar del tren, en el Quai d'Orsay, es comprar algun dels periòdics en llengua castellana que s'editen a l'hexàgon i fer una llambregada a la secció d'anuncis. *El Correo de París* és el rotatiu que té més anomenada entre els nouvinguts hispans que tenen l'aspiració de trobar una feina més o menys honorable a la capital francesa.

Descartada d'entrada la docència, molts dels exiliats que tenen un cert nivell, busquen feina en alguna de les moltes editorials que treballen en traduccions d'obres de la literatura universal al castellà per a vendre fonamentalment en el mercat llatinoamericà. Altres s'ofereixen a col·laborar en l'elaboració de diccionaris espanyols.

Una industria editorial potent

En un treball molt documentat intitulat *Traducciones españolas de los clásicos franceses publicadas en París (1890-1930)*, Denise Fischer Hubert explica que, a finals del segle XIX i començaments del XX, París va viure una intensa activitat editorial en castellà. Es publiquen moltes *opera primas* d'escriptors llatinoamericans i també un reguitzell de traduccions realitzades per escriptors espanyols residents a París.

El principal motiu d'aquest fenomen, és la qualitat de les edicions i la capacitat de distribució que tenien algunes editorials. *Bouret* i *Garnier Frères* són dos editors que ben aviat es varen adonar del gran mercat que hi havia a l'altra banda de l'Atlàntic i ja a finals del segle XIX varen obrir sucursal a Mèxic i Rio de Janeiro.

Publicar en algun d'aquests dos segells editorials, garantia als escriptors una difusió de l'obra molt més àmplia que si ho feien en els seus països d'origen. D'alta banda, com deia Rubén Darío *París és París* i el prestigi i

dimensió internacional que tenia editar un llibre a França, no era el mateix que si es publicava en un altre lloc.

L'enciclopèdia, un bon treball per començar

Garnier Frères no es limitava a publicar literatura en castellà a França, la seva empena editorial va fer que abordés projectes molt més ambiciosos. Així, de les seves premses sorgiren atles, diccionaris especialitzats, publicacions científiques i el famós *Diccionario Enciclopédico* en les seves diverses versions (història, biografia, mitologia i geografia, edicions de 1874, 1884, 1891,...).

Aquest magne projecte enciclopèdic donà feina a molts espanyols nouvinguts atès que requeria molta gent, escriptors, especialistes, articulistes,... tant per fer les primeres versions, com després per anar-lo actualitzant.

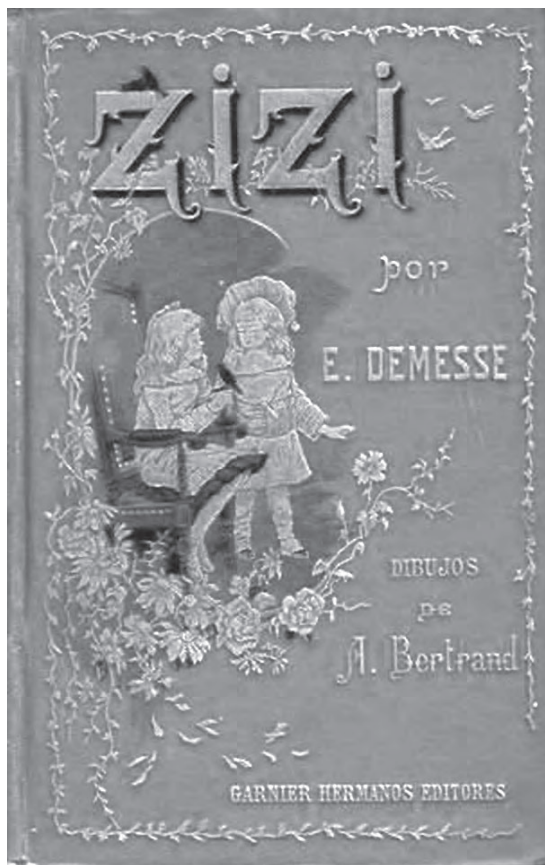
Aquesta fou una de les primeres feines que Artur Vinardell va tenir a París. L'enciclopèdia li oferí un mitjà de subsistència digne i estable, amb el que podia anar tirant, a la vegada que li deixava temps per a endegar altres projectes que tenia al cap. Quan va tenir un domini acurat del francès, es va endinsar en el món de la traducció.

Un traductor qualificat

Artur Vinardell va fer moltes feines al llarg de la seva vida: venedor d'assegurances, periodista, escriptor, publicista, conferenciant,... però potser un dels treballs al que hi va dedicar més esforços va ser el de traductor. En aquesta vessant, va obtenir la confiança de les editorials que li encarregaren fonamentalment traduccions del francès al castellà, encara que també transcrigué llibres de l'espanyol al francès i, per iniciativa pròpia, realitzà algunes traduccions del català al francès i viceversa.

Vinardell traduí literatura francesa al castellà (*Cartas amatorias de Mirabeau* (1891), *Zizi, Historia de un gorrión de París* contada por él mismo d'Henri Demesse (1892), les obres completes de Xavier Maistre,... però allò en què realment s'especialitzà fou en la traducció d'obres mèdiques franceses a l'espanyol. En aquest apartat, destacariem dos llibres editats per Garnier Frères (*Tartamudez y otros defectos de pronunciación* d'Artur Chervin -1896-, i *La práctica de la homeopatía simplificada* del Dr. Alexis Espanet que tingué dues edicions 1901 i 1910). Un altre títol del que Vinardell feu la versió espanyola és *Vichy y sus aguas minerales* (1896).

Portada original de la I edició de *Zizi, historia de un gorrión de París* (1892) una de les primeres traduccions d'A. Vinardell. Aquells anys, es tradüia tot. Així, l'autor del llibre es diu Henri en l'edició original francesa i Enrique a l'espanyola.

La seva competència com a traductor especialista en temes mèdics es demostra amb el fet que col·laborà com a traductor a l'espanyol, o redactor directament en francès, a revistes mèdiques de prestigi com ara *La Semaine Médicale* (tenia versió en francès, anglès i espanyol), *La Revue del Alcaloides*, *Revue Critique de Médecine et de Chirurgie*, *Moniteur Thérapeutique* o *Revue Technique Medicale*.

A la casa-museu Pérez Galdós de Las Palmas, es conserven dues cartes que Artur Vinardell escrigué a don Benito, des de París el febrer de 1901, en les quals l'empordanès s'oferia per a traduir *Electra* al francès.

Isidoro López Lapuya, company de Vinardell a l'oficina de Garnier on hi havia la redacció del *Diccionario enciclopédico*, va dir que *en Vinardell hi faltava molts dies*, confirmant d'aquesta manera el fet que el bisbalenc prioritza la labor traductora i periodística per damunt de la tasca enciclopèdica.

Vinardell i Guimerà

Artur Vinardell traduí al francès dues obres del dramaturg Àngel Guimerà (*Mar i Cel* i *La festa del blat*). És força probable que l'escriptor de La Bisbal fes també la traducció de *La Pecadora*, un drama rural en tres actes, escrit en prosa, pel mateix autor. A l'arxiu Àngel Guimerà, que es conserva a la Biblioteca de Catalunya, hi ha una carta autògrafa de l'escriptor de Tenerife en què autoritza Vinardell la realització de la versió francesa.

En el llibre d'Enric Gallén i Dan Nosell *Guimerà i el premi Nobel (història d'una candidatura)*, publicat l'any 2011 per l'editorial Punctum, aquesta traducció es dona per feta.

En el fons Guimerà dipositat a la Biblioteca de Catalunya, es conserva la correspondència que varen mantenir ambdós autors al llarg de la seva vida.

Col·laboracions en premsa

Ja hem explicat que, abans de marxar a l'exili, Artur Vinardell desenvolupà una intensa activitat periodística. Un cop instal·lat a París, continuà i fins i tot incrementà notablement la seva col·laboració als mitjans escrits. Només arribar a la capital francesa l'any 1887, i fins el 1890, va crear un full informatiu diari que va anomenar *El corresponsal de París* que difonia diàriament escrits seus per diferents diaris i revistes.

A partir de l'any 1906, va organitzar aquesta feina d'una forma molt més professional, fundant el *Centre de Publicité Latin-Américain (CPLA)*, una estructura periodística en la qual diferents redactors proveïen de cròniques i articles a un ampli reguitzell de mitjans, tant espanyols com llatinoamericans.

Vinardell dominava català, castellà i francès i això li permeté col·laborar en premsa catalana, espanyola i francesa.

D'entre els mitjans catalans, publicà a *La Campana de Gràcia*, Catalunya, *Gaceta de Catalunya*, *Las Noticias*, *La Publicitat*, *El Diluvio*, *La Renaixensa* i *La Vanguardia de Barcelona* i a *L'Autonomista* i *La Lucha de Girona*. També col·laborà esporàdicament a *La Lluanera* de New York.

Dins dels espanyols, col·laborà a *El Día*, *El Liberal* i *El Globo* de Madrid, però també es prodigà a la premsa canària a *El Campo de Marte*, *Diario de Tenerife*, *El Imparcial* i *La Opinión*, a *La Región Extremeña* de Badajoz i a *Las Circunstancias* de Teruel.

La majoria dels articles que el CPLA servia als seus associats sortien publicats sota l'epígraf *Crónica de París* o, en alguna ocasió, *Parisiana*. Quan els escrits eren del mateix Vinardell, els solia signar amb el seu nom o, a vegades, amb el pseudònim Darwin.

Pensament polític

Jordi Pons Pujol, de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), va publicar un interessant article (*L'aportació dels catalans refugiats a França a la idea d'Europa. Un canvi de sensibilitat i d'actitud entre 1890 i 1914*) al número 3 de la revista REC (*Revue d'Études Catalanes*), editada per l'*Association Française des Catalanistes* a la universitat de Tolosa de Llenguadoc. En aquest treball, analitza la figura de tres personatges que varen viure a París entre finals del segle XIX i començaments del segle XX.

Quan parla d'Artur Vinardell, diu que “és un partidari de *la via insurreccional pels canvis de règim a Europa. Fill de l'Espanya dels pronunciaments, defensa la idea d'un canvi de règim des de dalt. Rebutja la idea de la revolució popular i encara més l'atemptat nihilista o anar quista. Vinardell, que estimava la llengua i la cultura catalanes, es definia com un patriota espanyol, defensor de la modernització política de l'estat per la via de la democratització i la república*”. Es considerava un republicà federalista, no catalanista.

Vinardell no enganyava ningú i ja l'any 1881, quan encara era a Girona, amb motiu de la commemoració del segon centenari de la mort de Calderón de la Barca, va publicar el poema *A la Patria* d'un marcat to espanyolista que avui esveraria a més d'un.

Estant expatriat a París es va atipar d'escriure articles a la premsa francesa, defensant la política exterior espanyola del règim que l'havia enviat a l'exili. Explica Jordi Pons al seu article, que Vinardell va sostenir aferrissadament la guerra contra els EUA en el conflicte de Cuba per una qüestió d'honor i que, un cop signat el tractat de París, que va posar fi a la conflagració bèl·lica, es va oposar frontalment als acords de pau que qualificava com un pacte indigne per Espanya.

Al llarg dels seus 38 anys d'exili, Vinardell, que era considerat un intel·lectual de prestigi ens les mitjans parisencs, va defensar les seves idees publicant articles i cartes en multitud de diaris francesos com ara *El Correo de París* (en castellà) i *L'Action*, *L'Aurore*, *La Cocarde*, *Les Droits de l'Homme*, *L'Echo de Paris*, *L'Estafette*, *L'Européen*, *L'Événement*, *Le Matin*, *La Nouvelle Revue*, *La Patrie*, *La Revue Diplomatique* i *L'Éclair* (en francès). Denise Fischer

és la investigadora que ha fet la recerca de tots els escrits en premsa publicats per Vinardell a França.

L'escriptor de La Bisbal ja va aclarir l'any 1902, al seu llibre *España en París*, quin era l'objectiu de totes aquestes aparicions a la premsa gala: “*defender la causa santa y el buen nombre de nuestra patria*”.

La famosa conferència de la Sorbona

L'any 1900, Artur Vinardell ja porta 13 anys a França i s'ha fet un nom i creat un cert prestigi com a corresponsal de la premsa espanyola a París. És en aquest concepte i en la seva condició de català, que és convidat per la Universitat de la Sorbona a dictar una conferència per tal d'expressar el seu pensament polític.

El periodista empordanès es troba davant un auditori fonamentalment francès i fixa el seu posicionament polític en els següents termes:

En primer lloc, es defineix com un català regionalista contrari radicalment al separatisme i a l'annexionisme. De l'independentisme pràcticament no en parla perquè considera que, a començament del segle XX, no és un fet que es pugui plantejar seriosament. Malgrat que a Espanya acabava de passar el desastre del 98, a França, durant el segle XIX encara s'havien anat afegint territoris a l'imperi.

Vinardell més aviat centra el seu discurs en els perills de l'annexionisme (integració de Catalunya a França) que es propugnava des d'alguns sectors. Jordi Pons Pujol de l'UAB, diu al seu article del REC que Vinardell s'hi mostrà contrari, amb l'argument que si es produís, Catalunya quedaria ofegada pel jacobinisme. En opinió del conferenciant, una Catalunya francesa perdria tota la seva personalitat i condemnaria la seva llengua a la desaparició.

L'annexionisme digué, és una idea criminal i antipatriòtica. Vinardell parlà dels drets històrics i fixà l'origen de tots els mals en la derrota del 1714, reivindicant el dret de Catalunya a l'autonomia, lligada a la idea de la indissoluble unitat de la pàtria comuna. Creu que aquesta autonomia no és possible amb la monarquia i que només es podrà fer realitat, en el marc d'una república federal com la que defensava Pi i Margall.

L'escriptor

Artur Vinardell era un treballador infatigable i malgrat la seva intensa vida com a periodista, traductor i redactor del diccionari enciclopèdic, encara va trobar temps per escriure alguns llibres. En aquells anys d'exili va publicar

els següents títols: *El Partido Republicano en España* (1895) editat pel gironí Innocenci López Bernagossi a Barcelona i *España en París* (Barcelona 1902). Ja retornat a Girona, Dalmau Carles Pla editors, publicà el llibre *Hores Tràgiques i Anecdòtiques de la Guerra*, en el que dona a conèixer un dietari que va escriure durant la Primera Guerra Mundial. Aquestes anotacions regulars varen ser escrites en francès (*Heures Tragiques*) i estaven pensades, originalment per a ser distribuïdes en el mercat francòfon. Les circumstàncies polítiques i econòmiques no ho varen permetre i finalment, arran d'una conferència pronunciada a l'Ateneu de Girona el 21 d'abril de 1926, l'autor decidí fer-ne una versió catalana que publicà a Girona l'any 1930.

Vinardell, en la seva etapa parisenca, conreà també la poesia en català i presentà diversos poemes en els Jocs Florals de Barcelona, en les edicions de 1891 i 1921.

La primera antologia

El gener de 1902 va publicar a París i a Mèxic, a l'editorial *Veuve de Charles Bouret*, “*Los mejores cuentos de los mejores autores españoles contemporáneos*” un llibre de referència que va constituir la primera antologia de contes publicada en el segle XX. En aquest text, Vinardell seleccionà 31 contes i 27 autors. Entre els escriptors triats destaquen Emilia Pardo Bazán, Vicente Blasco Ibáñez, Manuel Machado, Ramón María del Valle-Inclán i el futur premi Nobel de literatura José Echegaray. Tots els contes publicats varen ser escrits entre 1884 i 1901. El llibre va ser reeditat el 1912 i, molt recentment, l'editorial nord-americana *Independently Published*, el va tornar a publicar de bell nou el 13 de desembre del 2019.

L'any 2019 l'editorial nord-americana *Independently Published* va reeditar aquest llibre d'A. Vinardell.

L'any 2015, Lorena Castilla Torrecillas va fer un treball de màster molt interessant sobre aquest tema.

Vida social

Malgrat que va viure 38 anys a París, Vinardell, que coneixia a fons la llengua i la cultura del país d'acollida, mai es va sentir francès, ni va voler renunciar a la seva nacionalitat espanyola. El seu àmbit de relació també sempre es va moure al voltant de cercles espanyols i catalans que hi havia a la capital francesa.

Vinardell va freqüentar el Centre Espanyol de París i va col·laborar-hi en diverses ocasions com ara quan va publicar, l'any 1905, el *París Quichotte*, una publicació especial que es va fer amb motiu de commemorar-se el 300 aniversari de la publicació de l'obra més emblemàtica de Miguel de Cervantes.

Malgrat sentir-se molt espanyol, mai va renegar de les seves arrels catalanes i de fet va mantenir sempre vincle amb Catalunya i Girona. Són conegudes les seves relacions epistolars amb Carles Rahola i el pintor Guillem Soler, l'autor dels frescos del Roser de l'església de Santa Susanna del Mercadal i de l'altar dels sants Cosme i Damià de la parròquia del Carme.

A París, va veure la necessitat d'estrenger vincles amb els altres catalans que vivien a la ciutat del Sena. Va ser amb aquest propòsit que, juntament amb les germanes Balmanya i el figuerenc Josep Puig i Pujades, va fundar, l'any 1902, el CCP (Centre Català de París), amb la idea que fos un punt de trobada de tots els catalans, més enllà de les ideologies. Preocupat sempre per la comunicació, va crear d'antuvi la revista Catalunya-París que ell mateix va dirigir els primers anys. Aquest butlletí va estar sempre obert a col·laboracions tant de l'exterior com de l'interior del país. Carles Rahola hi va escriure en més d'una ocasió.

Vinardell tenia una idea clara del que havia de ser el Casal i va procurar mantenir-lo allunyat de les picabaralles polítiques. També volia que no fos un lloc tancat i que obrís les seves portes a la ciutat. Amb aquesta visió, el Centre Català publicava una altra revista *En avant...quand même* que s'editava en francès i espanyol.

Artur Vinardell i els escultors olotins

Artur Vinardell va ser, durant molts anys, un referent; la primera persona a la qual anaven a veure molts catalans que volien instal·lar-se a

Postal de París enviada per Artur Vinardell a Carles Rahola (31/01/1905)

París. El coneixement de la ciutat, l'experiència, les coneixences que tenia i el fet d'haver sabut teixir una vasta xarxa de relacions polítiques, socials i artístiques, el convertien en un autèntic ambaixador, la persona ideal per a fer els primers contactes, tot just baixar del tren a l'estació del Quay d'Orsay.

Com que entre les moltes feines que tenia el periodista empordanès, hi havia també la de crític d'art, Miquel Blay va buscar-hi aixopluc la primera vegada que va anar a la capital de França (1888), quan va guanyar una beca d'estudis a l'*Académie Julian*. Artur Vinardell publicava un article a *L'Autonomista* el 27/01/1936 recordant com es varen conèixer a París: "El jovenet Blay va presentar-se a casa meva amb una afectuosa i entusiasta lletra de recomanació d'un gran amic meu, Manuel Gómez..."

Miquel Blay va viure a París en dos períodes (1888-1891 i 1894-1906). Els seus primers temps varen ser molt durs, atès que no parlava ni un borrall de francès. Va ser aleshores quan va ser important l'ajuda que li oferí Artur Vinardell, acollint-lo i convertint-se en un autèntic protector seu.

Anys després, va pretendre jugar el mateix rol amb Josep Clarà, quan aquest es va establir a París l'any 1900 per estudiar a l'*École de Beaux Arts*, on va conèixer a grans escultors com ara August Rodin, Bourdelle, Bartholomé o Arístides Maillol.

Vinardell i Clarà varen tenir una gran relació, però a l'escultor olotí no li va caldre tant suport atès que, quan va arribar a la ciutat del Sena, ja portava

El Museu de la Garrotxa conserva l'escultura, *Retrat de la Sra. Vinardell*, esculpida entre 1905 i 1906 per Josep Clarà.

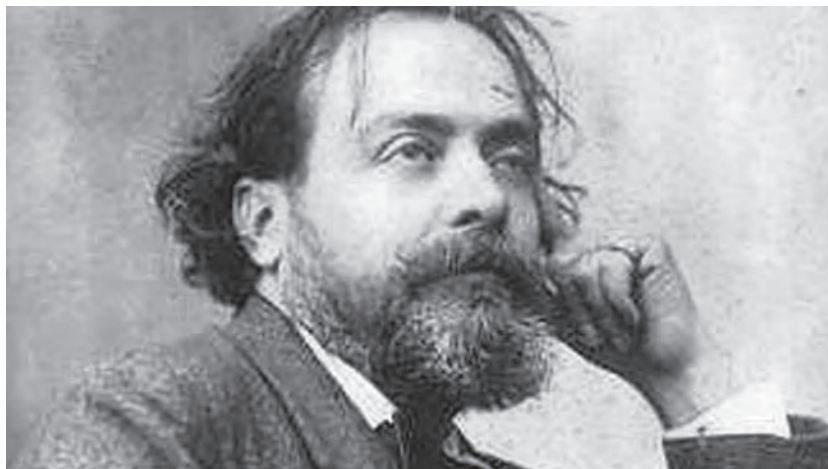
3 anys exiliat a França (abandonà el país l'any 1897 per evitar anar a la guerra de Cuba) i tenia un bon domini de l'idioma.

El retrat de Lluïsa Puig, la senyora Vinardell

El Museu de la Garrotxa d'Olot, conserva part del llegat de l'escultor noucentista Josep Clarà. Entre les peces de què disposa en la seva col·lecció permanent, crida l'atenció el retrat de la senyora Vinardell.

En el catàleg de l'exposició *Al taller de Josep Clarà, els guixos d'un escultor irrepètible* (2016) organitzada pel MEAM i el MdIG, les comissàries Cristina Rodríguez Samaniego i Irene Gras Valero expliquen que aquest és un dels gèneres de l'obra de l'escultor olotí més desconeguts.

El retrat de Lluïsa Puig, la senyora Vinardell, va ser esculpit entre 1905 i 1906 i no queda clar si va ser un encàrrec del periodista bisbalenc o una mostra d'agraïment de l'artista olotí vers la família que tan amablement el va tractar. Diuen les comissàries: *“Un dels retrats escultòrics més primerencs fou el de la senyora Vinardell. Es conserven diverses fotografies de sessions de modelat al taller de Clarà a la rue Vercingétorix, testimonis preciosos que ens traslladen a l'univers del taller i ens permeten entreveure la relació humana que s'hi estableix entre escultor i model. L'elegància i la distinció de la senyora Vinardell queden*

Artur Vinardell va conèixer a Alejandro Sawa (Max Estrella) a París

paleses al retrat que Clarà en féu, que aconsegueix traduir amb fidelitat no només els trets facials sinó també la delicadesa i vitalitat del seu interior.”

El Centre Català de París

El Centre Català va començar amb molta embranzida els primers anys, però amb poc temps va anar perdent crèdit entre els catalans residents a la capital de França. Jordi Pons Pujol, que ha estudiat aquest fenomen en la seva tesi doctoral (*Imatge oficial i política francesa respecte la Catalunya espanyola. 1895-1914*), hi ha documentat que a finals de la primera dècada del segle XX, s'havia convertit en un centre molt espanyol.

L'escriptor palamosí Frederic Pujulà i Vallès denunciava que s'havia transformat en un club espanyol en què difícilment s'hi podia sentir parlar català. Era molt freqüentat per periodistes peninsulars i a la seva seu la premsa catalana hi era prohibida. D'altra banda, s'hi oferien cursos de llengua castellana patrocinats per l'ambaixada d'Espanya i obres de teatre del “gènere *chico*”.

Jordi Pons explica que, en el fons personal de Pau Casals, es conserva una targeta de visita en la qual el president del CCP, Pierre Balmanya, felicita el violoncel·lista d'El Vendrell “*con su más cordial enhorabuena*”.

Vinardell, que n'era un dels fundadors, no s'hi sentia gens còmode però continuava anant-hi, gairebé per inèrcia, atès que hi era des del començament.

Vinardell i la bohèmia

Tant el Centre Català com el Centro Español de París eren dos bons llocs per confraternitzar i fer-hi contactes. Vinardell però tenia un altre espai ideal per conèixer gent, l'editorial Garnier on treballava.

Va ser a la redacció del *Diccionario Enciclopédico*, on Vinardell va conèixer el més bohemí dels bohemis espanyols que rondaven per París aquells anys, Alejandro Sawa. Sergio Constan Valverde parla de la relació entre ambdós personatges en un magnífic treball de recerca, intítulat "*Alejandro Sawa en una necrològica desconocida de Arturo Vinardell*", que va fer a la UPLGC (Universidad de Las Palmas Gran Canaria), l'any 2016.

L'invent de la bohèmia o del concepte vida bohèmia, s'atribueix a l'escriptor francès Henri Murger que va formular la seva teoria a l'obra *Scènes de la vie en bohème* (1847-49). En aquest llibre, fa un retrat dels artistes i escriptors que rondaven pel barri llatí, fent un cant a la ronya, la marginació, els deutes, l'alcoholisme, les prostitutes,... posant l'accent en la grandesa i misèria en què varen viure molts d'aquests personatges.

Alejandro Sawa va ser un home d'excessos i a París, en paraules seves hi va viure els anys daurats. Durant la seva etapa francesa, va traduir al castellà els germans Goncourt i va col·laborar a la premsa espanyola fent de corresponsal. Una de les seves màximes era "*yo no hubiera querido nacer pero me es insoportable morir*". Vinardell, que era un home responsable, seriós i metòdic, va xocar sovint amb l'informalisme del periodista i escriptor sevillà.

En els set anys (de 1889 a 1896) que varen compartir espai de treball a l'editorial Garnier, Sawa el va posar en molts compromisos, no obstant això, en nom de l'amistat, l'escriptor bisbalenc el va ajudar no poques vegades. Alejandro Sawa és el personatge en què es va inspirar Valle-Inclán per crear el seu protagonista Max Estrella, a *Luces de bohemia*.

Malgrat la mala relació personal que tenien. Artur Vinardell va voler oblidar-ho tot quan va escriure de forma molt elegant un article necrològic el 6 d'abril de 1909 en el *Diario de Tenerife*. El periodista empordanès, que aquell dia va signar l'article com a Darwin va escriure: "*Quiero dar al olvido la ingratitud con que pagó, en un momento de aberración mental, los modestos servicios que mi amistad pudo ofrecerle, y no voy acordarme sino del gran bohemio, del escritor de talento que al pasar por París dejó marcadas sus huellas, cosa que no es dable aquí sino a los audaces o a los escogidos.*"

Membre de la maçoneria

La maçoneria es una germandat secreta dedicada al gran Arquitecte de l'univers. Aquesta institució de caràcter iniciàtic, té un caire filantropicofilosòfic que té per objectiu impulsar el progrés moral de les persones. Els maçons pretenen perfeccionar els seus membres construint un temple simbòlic dedicat a la virtut.

Artur Vinardell que era un humanista, aimant de la tolerància i un entusiasta dels tres principis (llibertat, igualtat i fraternitat) que varen inspirar la revolució francesa, es va sentir cridat de ben jove per aquesta organització i, ja l'any 1881, se'l vincula amb la Lògia La Unió de Girona. De fet, 10 anys abans ja havia col·laborat amb el periòdic *La Humanidad*, publicat per l'associació lliurepensadora de Barcelona. Aquesta publicació, de curta vida, fomentava el debat filosòfic i la divulgació científica, promovent una visió del món confrontada a la idea del creacionisme religiós propugnada pel catolicisme.

Quan l'any 1887 s'exilia a París, s'integra a la lògia *Les Vrais Experts* vinculada al Gran Orient francès. Després, quan va tornar de l'exili, Josep Clara ha documentat que es va donar d'alta a la Lògia Álvarez de Castro el 8 de gener de 1932.

Acció política

A començaments del segle XX, es crea a Espanya la *Unión Republicana*; coincidint amb aquest fet, els exiliats que es reclamen d'aquesta tradició ideològica, organitzen l'any 1903, la Junta Republicana Espanyola (JRE) a París, amb el propòsit de combatre la monarquia des de l'exterior. Vinardell, en aquesta època, s'activa políticament i participa en primera línia en la fundació de la JRE.

El mateix any, el mes de març de 1903, també s'implica en la política francesa, prenent part en un moviment que promou una República francesa lliure del clericalisme. La seva principal contribució a aquesta causa, serà estar en el nucli fundador del diari *L'Action*, un rotatiu que promovia sense embuts la separació efectiva de l'església i l'estat. De fet a la capçalera ja ho deien ben clar, quan es definien com un mitjà anticlerical, republicà i socialista. Durant un temps el periodista empordanès formarà part de l'equip de redacció.

Jordi Pons, en el seu article del REC, parla de tots aquests temes i explica que, quan l'any 1905 es produeix l'assalt militar a les redaccions

del *Cu-cut!* i *La Veu de Catalunya*, Vinardell ho viu com un atac frontal a les llibertats. Aquest fet i posteriorment quan s'aprova la *Ley de Jurisdicciones*, que traspassava a la Justícia militar les ofenses a la pàtria, la bandera i l'honor de les forces armades, trenca la unitat republicana atès que Lerroix dona un suport incondicional a l'exèrcit. La situació es fa insostenible i l'agost de 1906 Vinardell dissol la JRE.

A partir d'aquest fet, el periodista bisbalenc, mantindrà un perfil baix i s'anirà allunyant progressivament de la primera línia política.

Vinardell i Ferrer i Guàrdia: Fílies i fòbies

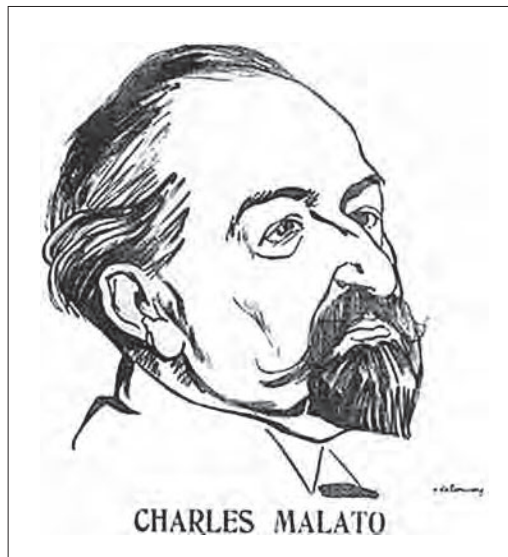
Francesc Ferrer i Guàrdia i Artur Vinardell arriben a París pràcticament al mateix temps, Ferrer el 1886 i el periodista d'*El Demócrata* l'any següent. Quan coincideixen per primer cop a la capital francesa, s'adonen que tenen moltes coses en comú. Tots dos són republicans seguidors de Ruiz Zorrilla, lliurepensadors racionalistes i maçons i, a més a més, les seves respectives parelles, Teresa Sanmartí i Lluïsa Puig, congenien molt.

Els primers anys que Ferrer i Guàrdia viu exiliat a França, rep una forta influència d'Artur Vinardell al qual reconeix com un dels introductors del lliurepensament a la península. Per a Ferrer, Vinardell és un dels seus millors contactes a París, ja que ambdós comparteixen moltes opinions i la militància maçònica a *Les Vrais Experts*. Fins i tot, en més d'una ocasió els dos matrimonis participen conjuntament en activitats lúdiques i culturals organitzades pel Gran Orient.

Amb el temps, aquesta relació d'amistat sincera entre els Vinardell i els Ferrer es va refredant, en part per l'apropament que el pedagog d'Alella fa al moviment anarquista però sobretot, quan el creador de l'Escola Moderna es separa de la seva dona.

La ruptura matrimonial dels Ferrer Sanmartí, es consuma l'any 1893 d'una forma abrupta, quan Francesc se'n va de casa emportant-se les tres filles de la parella. Ferrer, que no té precisament vocació de pare, enviarà la seva filla petita a un poble rural francès perquè se'n faci càrrec una dida i a les dues grans les facturarà cap a Austràlia amb l'oncle Josep, un seu germà.

Aquest fet es farà insuportable per a Teresina Sanmartí Guiu, que després d'haver donat 7 fills a l'activista llibertari, ara veu que, de cop, ho ha perdut tot. L'exasperació de la dona és tan gran que acabarà atemptant contra el seu espòs el 12 de juny de 1894. Afortunadament l'acció resulta fallida i la Teresa es detinguda. Des de la presó estant, envia una carta al jutge que porta el

Charles Malato va atacar durament A. Vinardell des de les pàgines de *L'Humanité*.

seu cas manifestant-li que es penedeix del que ha fet, però li confessa que el seu matrimoni va ser un infern i que el seu home la maltractava. Aquest fet, posteriorment serà confirmat per les seves filles.

La polèmica amb Malato

Després de la mort de Ferrer i Guàrdia, Artur Vinardell, rep plens poders de Sol, la filla petita i la vídua (a Espanya no hi ha divorci i malgrat l'atzarosa vida sentimental del seu marit, per a la justícia d'aquí, Teresa és l'única esposa legítima) per tal que les representi i reclami, en els tribunals, el que legalment els hi pugui correspondre de l'herència.

Artur Vinardell, en un acte poc prudent per la seva part, poques setmanes després que el pedagog llibertari hagi estat afusellat al fossar de Santa Amàlia del Castell de Montjuic, concedeix una entrevista al diari *L'Éclair* de París en la qual es despatxa a gust amb l'activista d'Alella, dient que no és, ni molt menys, l'importador de l'escola laica a l'estat i que la mateixa idea del laïcisme, ja era coneguda a Espanya molt abans que ell naixés. El periodista bisbalenc, que mai va aprovar la forma amb què Ferrer va abandonar la família, aprofità l'avinentsa per airejar a la premsa francesa les seves misèries conjugals.

Aquestes declaracions foren molt mal rebudes en ambients anarquistes i Charles Malato, un destacat activista, company de Ferrer, les contestà àiradament des de les pàgines de *L'Humanité*. Malato intentà defensar el

prestigi de Ferrer i Guàrdia atacant Vinardell amb tota classe d'improperis, acusant-lo greument, dient-li que era "un republicà de fireta, un lliurepensador de sagristia i un assalariat de l'ambaixada espanyola."

Vinardell demanà a Malato que retirés les acusacions i, com que aquest s'hi va negar, va denunciar *L'Humanité* davant el Tribunal Correccional del Sena, per publicar calúmnies contra ell. Al final del procés, la justícia li va donar la raó i el rotatiu de Jean Jaurès i subsidiàriament Charles Malato, varen haver-lo d'indemnitzar amb més de 2.000 francs.

La versió de Constant Leroy

José Sánchez González, un murcià que va treballar, com a paleta i com mestre, a l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, va publicar a Ciutat de Mèxic l'any 1913, amb el pseudònim de Constant Leroy, el llibre (*Los secretos del anarquismo*) en què dona la seva versió de com va anar l'afer Vinardell/Malato.

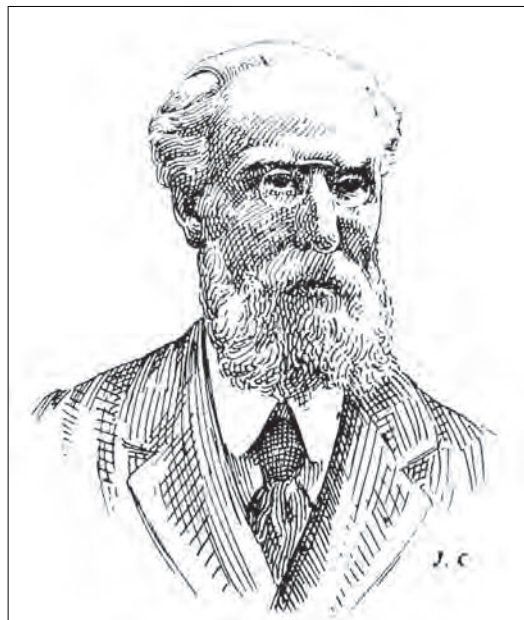
Segons Sánchez González, que va ser un dirigent anarcosindicalista, col·laborador de *Solidaridad Obrera* i més endavant confident de la policia, la polèmica va anar força més enllà de la premsa.

Constant Leroy explica que Malato, que va ser acusat i absolt de participar en l'atemptat que es va perpetrar contra Alfons XIII a París l'any 1905, va amenaçar de mort Vinardell i fins i tot va reptar-lo a un duel, enviant-li dos padrins a casa seva, per tal que negociessin les condicions més adients per resoldre aquesta qüestió d'honor.

Retorn a casa

Quan tenia 73 anys, Artur Vinardell va posar fi al seu exili i fixà la seva residència a Girona. La Vanguardia va celebrar el seu retorn el 15/11/1925, publicant un article (*Un retorno: La serena vejez*) signat des de Madrid pel periodista de Mataró Santiago Vinardell que, malgrat la coincidència de cognom, no era parent seu.

La idea de l'expatriat empordanès era tornar a casa abans, però no va ser fins l'any 1925 que les circumstàncies ho varen permetre. Lluís Batlle i Prats va escriure un article de referència (*La Biblioteca Municipal de Gerona*) en què explica el procés de gestació de la primera biblioteca pública municipal de Girona. Des que el regidor Joaquim Font i Fargas plantejà el tema de la creació de la primera biblioteca pública municipal al consistori, el 7 de març de 1919, fins que es feu efectiu el projecte, passaren 6 anys.

Joan Carrera Dellunder va dibuixar A. Vinardell quan va retornar a Girona.

Per diferents raons, l'Ajuntament va anar posposant la idea de crear una biblioteca fins que el 3 de juliol de 1925, el senyor Fonsdeviela va recordar als edils, que feia temps que tenien damunt la taula una oferta d'Artur Vinardell, en què els hi proposava cedir la seva biblioteca particular amb determinades condicions.

Lluís Batlle explica en el seu article que totes les dilacions en el projecte de la biblioteca no són imputables al consistori, atès que Vinardell va plantejar des de París una negociació dura.

L'antic director d'*El Demócrata* pretenia ser el bibliotecari i que li assignessin un vitalici que anés més enllà de la seva persona. Amb aquesta exigència volia assegurar-se que si ell traspassava primer, la seva dona tingués garantida la subsistència a nivell econòmic.

Va haver-hi alguns estira i arronsa però finalment l'acord va ser total per ambdues parts. L'Ajuntament es va fer càrrec de tots els llibres de Vinardell i també d'un fons d'art. A canvi, el plenari nomenava el distingit publicista conservador de la Biblioteca-Museu municipal de Girona i li encomanava la gestió de la biblioteca, mentre les seves forces li ho permetessin. Així mateix, l'acord incloïa un vitalici de 6.000 pta. anuals per a Vinardell, amb la previsió que si un dia ell faltava, la seva muller continuaria cobrant una retribució de 4.000 pta. fins a la fi dels seus dies.

El fons Vinardell

Amb l'acord de la biblioteca, la ciutat va rebre d'Artur Vinardell 2653 llibres (1030 en espanyol, 940 en francès, 450 en català més alguns exemplars en portuguès, italià i alemany) i un petit fons d'art que incloïa obres de Miquel Blay, Josep Clarà, Berga, Pons i Martí,...

Artur Vinardell va ser nomenat com a bibliotecari conservador, en sessió plenària de l'Ajuntament el 24 de juliol de 1925, i es va incorporar a la feina després de fires del mateix any. Es va mantenir en el càrrec fins el 21 de desembre de 1934, quan ja tenia 82 anys. Com a mostra d'agraïment, reunit el ple del consistori el 9 de gener de 1935, el va nomenar conservador honorari de la biblioteca.

Fins la seva mort, Artur Vinardell va combinar les seves tasques de bibliotecari amb la col·laboració a mitjans de premsa, tant de Girona com de Barcelona. El darrer article que va publicar va ser a *El Diluvio* en el qual advertia del perill que representaven Hitler i Mussolini.

Quan va traspasar, Carles Rahola va escriure un obituari que va publicar a *L'Autonomista* el 18 de gener de 1937: "... a les darreries del mes de novembre, l'empenta d'una bicicleta va fer caure a Artur Vinardell en un dels carrers de la ciutat produint-li la fractura del fèmur. Portat a casa seva, la ferida inicial va complicar-se fins a produir-li una septicèmia davant la qual no han pogut res, ni la ciència dels metges, ni la cura vigilant de la dissortada esposa Lluïsa Puig."

Una especulació final

L'anarquisme no perdonà mai a Vinardell que, quan després de l'afusellament de Ferrer i Guàrdia va sorgir a França, Bèlgica, Itàlia, els EUA, a guillot i a parrot, un moviment transversal de solidaritat en vers la seva persona i les idees que defensava, sortís el periodista de La Bisbal a menystenir-lo i desacreditar-lo públicament. Quan s'estava creant el mite, que aparegués una veu discordant que desvetllés alguns aspectes poc clars del personatge, per més que poguessin tenir fonament, no era el que més convenia als seus partidaris.

Es per això que la pugna Vinardell-Malato continuà fins i tot quan Vinardell ja havia deixat París i retornat a Girona. L'activista francès d'ascendència italiana, que considerava Vinardell, poc menys que un espia, el tornà a denunciar l'any 1933 dient-li que quan va haver-hi el contenciós

de *L'Humanité*, l'advocat del periodista català va ser pagat per l'ambaixada espanyola.

D'altra banda, també li semblava, com a mínim sospitós, que un lluitador per la llibertat com ell, tornés al país en plena dictadura de Primo de Rivera, quan s'havia suspès la Constitució Espanyola i liquidat la Mancomunitat de Catalunya. Des del món llibertari es va entendre com un pagament per part de l'estat, als serveis prestats, el fet que l'any 1935, el Congrés dels Diputats concedís a Artur Vinardell una pensió vitalícia de 5.000 pessetes anuals, per haver estat un "*ciudadà exemplar*".

Es per tot això que, en fòrums àcrates, s'ha especulat amb la possibilitat que l'atropellament que Vinardell va patir a finals de novembre de 1936, al carrer Progrés (actual carrer Nou), podria ser que no hagués estat un accident.

[Recepció de l'article: 23-3-2021]
[Acceptació de l'article: 18-5-2021]